

Jean Birnbaum

Ukraina, vänstern och det totalitära arvet

Le Monde, 16 september 2022

Denna artikel utgår från en ny bok som handlar om vänsterns syn på Ukraina-kriget i ett historiskt perspektiv: Delar av vänstern har haft svårt att bestämma sig för hur man ska förhålla sig till Putin och kriget, något som har rötterna i det kalla kriget, då det utvecklades ett "läger"-tänkande, där USA hela tiden utgjorde huvudfienden, nästan oavsett vad det handlade om.¹

Detta globala lägertänkande har hela tiden fått ny näring, genom USA:s ständiga inblandning i andra länders angelägenheter² och även direkta och indirekta militära interventioner över hela världen. USA sågs som det reaktionära lägrets viktigaste makt. Därför har många kommit att inta ståndpunkten att man måste gå emot allt som USA stödjer. Tillämpat på kriget i Ukraina, så innebär det att man är emot vapenstöd till Ukraina eftersom USA stödjer den ukrainska sidan. Att det faktiskt är Ryssland som här är den aggressiva parten som invaderat Ukraina, att Ryssland är ute efter att krossa Ukraina och använder ytterst brutala medel i sin krigföring (bl a systematiskt bombar civila mål, torterar och mördar) osv, det spelar ingen roll i sammanhanget. Det gör uppenbarligen heller inte det faktum att Putins Ryssland är ett land där demokratiska rättigheter (såsom yttrandefrihet, pressfrihet m m) är mycket kringskurna.

Martin F.

I sin bok *L'Épreuve et la Contre-Épreuve. De la Yougoslavie à l'Ukraine* [Från ett eldprov till nästa. Från Jugoslavien till Ukraina] kastar Edwy Plenel³ ett personligt ljus på kriget i Ukraina och framhåller de problem delar av vänstern har med hur man ska förhålla sig till Putin.

1946 gav Victor Serge ut en bok med titeln *Le Nouvel Impérialisme russe* [Den nya ryska imperialismen]. Den frihetligt orienterade författaren, som upplevt Stalins fängelsehålor, brännmärkte där Sovjetunionens erövringsambitioner i Östeuropa. Sju år tidigare hade även Leo Trotskij (som Victor Serge stått nära) fördömt de hegemoniska planerna. Trotskij hade fokuserat på Ukraina, där han var född och där han stödde "ett fritt nationellt tänkande" och önskan om självständighet. "Under den närmaste framtiden är den ukrainska frågan förut-

¹ Läger-tänkandet var särskilt utpräglat hos maoisterna som motiverade sin politik med Maos syn på *huvudmotsättning*, "vars existens och utveckling bestämmer eller övar inflytande på de övriga motsättningarnas existens". Att fastställa huvudmotsättningen blev därmed avgörande för politiken. Från slutet av 1960-talet tillämpade man "supermaktsteorin", där Sovjet och USA bildade den ena polen i den globala huvudmotsättningen, men efterhand kom den sovjetiska "socialimperialismen" att utpekats som huvudfiende, ett synsätt som t ex det svenska maoistpartiet SKP gjorde till sitt. Men när Sovjet bröt samman blev USA åter huvudfiende för maoisterna. För större delen den övriga vänstern var USA hela tiden imperialistmakten nr 1.

² Detta är särskilt uppenbart i Latinamerika, som USA hela tiden behandlat som sin "bakgård". Det är därför inte särskilt konstigt att många i dessa länder hatar USA (och amerikaner), och det gäller inte bara sådana som politiskt är vänsterorienterade, utan även politiskt konservativa och reaktionära, trots att många av dessa samtidigt är beroende av amerikanskt stöd.

³ Edwy Plenel, f 1952, grundare av och chefredaktör för nättidningen *Mediapart*. På 1970-talet tillhörde han den trotskistiska organisationen *Ligue Communiste Révolutionnaire* (LCR) och arbetade som journalist när dess tidning *Rouge* var dagstidning. Senare gjorde han sig ett namn som grävande reporter på *Le Monde*, inte minst i samband med skandalen kring socialistregeringen och attacken på *Greenpeace* fartyg *Rainbow Warrior* i hamnen i Auckland på Nya Zeeland 1985. Senare var Plenel också en av de högsta cheferna på *Le Monde*.

bestämd att spela en enorm roll i Europas liv”, meddelade den gamle revolutionsledaren, som inte långt därpå skulle bli mördad av en av Kremles agenter.⁴

När Edwy Plenel citerar de texterna är det inte bara ett erkännande av sin egen släktskap med denna lilla tradition av anti-stalinistiska revolutionärer, som han tillhört och i viss mån tillhör. Framför allt gör han det för att på ett originellt och personligt sätt kasta ljus över det krig som idag härjar Ukraina. Eftersom Putin är Stalins ”groteske arvtogare” kan det vara till hjälp i kampen mot honom att hämta kraft hos Stalins motståndare.

En lång tillbakablick i historien blir för Plenel en möjlighet att behandla två viktiga frågor. Först påminner grundaren av [nättidningen] *Mediapart* om den stora betydelse ”frågan om nationaliteterna”, och därmed folkens rätt till självbestämmande, hade när bolsjevikpartiet, som Stalin till sist kom att inkarnera, likviderade all frihet och valde en chauvinistisk väg. Därefter understryker Plenel hur mycket den stalinistiska ideologin också präglade demokratierna i Väst. ”Ja eller nej, är den totalitära kommunismen vårt arv, vår historia? Är vi, eller är vi inte, dess arvtogare?”, var den fråga han 1999 ställde till Régis Debray i boken *L'Épreuve* i samband med deras ”vänskapliga dispyt”. Plenels nya bok är en fortsättning på den diskussionen.

1999 handlade det om att kritisera den försonliga hållning Debray, som tidigare stött Fidel Castro, intog angående de brott Serbiens president Slobodan Milosevic begått, framför allt i Kosovo. Från ex-Jugoslavien till Ukraina, och från Debray till Mélenchon, handlar det idag om att bekämpa en gammal kronisk sjukdom med rötter i kalla kriget: ”Vänsterns lägerbetande, en automatisk anti-amerikanism som en fantomreflex i någon kroppsdel tillhörande det avlidna och begravda Sovjetunionen.”

På spänd lina

Det är på grund av denna ideologiska reflex, skriver Plenel, som en del av vänstern nyss vägrade stödja Västs intervention i ex-Jugoslavien och som man idag inte vill vara med om någon militär hjälp till Ukrainas motstånd. Plenel går på spänd lina när han försvarar en svår hållning: å ena sidan fortsätta att kritisera bristerna, begränsningarna för att inte tala om västdemokratiernas benägenhet att kompromettera sig; å andra sidan aldrig jämföra de demokratierna med en förtryckarregim som Putins, där all opposition krossas.

⁴ Se [Frågan om Ukraina](#) och [Ukrainas oberoende och sekteristiska virrpannor](#) (båda från 1939). Citatet är ur den första av dessa artiklar.

Från det jugoslaviska ”eldprovet” till nästa ”eldprov” i Ukraina är det dock att konstatera att Plenels måltavla förändrats. 1999 gjorde han Debray till sinnebilden av ”nationalistisk vänster” av franskt snitt. Nu, och även om Plenel försöker sig på en sådan koppling, blir det svårt att se hur man skulle kunna framställa Mélenchon som talesperson för denna luddiga strömning. Om man inte anser, vilket författaren verkar göra, att den eftergivenhet ledaren för *La France Insoumise* gett prov på gentemot Kreml beror på en problematisk relation till det totalitära arvet. Om man drar ut Plenels resonemang till sin spets skulle nog det alltmer dubiösa begreppet ”nationalistisk vänster” antagligen gagnas av det betydligt mer träffande ”ärke-stalinism”.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Taras Bilous: [Hur en politik med inflytelsesfärer stärker reaktionen](#) och [Varför jag gör motstånd mot den ryska invasionen](#).

Federico Fuentes: [Kriget i Ukraina, imperialismen och vänstern](#)

David Ost: [Ingen vänsteruppfattning kan rättfärdiga Putins attack på Ukraina](#)

[Jag ville ge aktivister möjlighet att besvara de frågor och den kritik som hörts från vänsterhåll i Europa](#) (om en dokumentärfilm)

[Nej till Putins invasion av Ukraina! Stöd det ukrainska motståndet!](#) (Uttalande från Fjärde internationalens byrå, mars 2022)